

Bayram Koca & Duygu Altınoluk (Der.), “Suriyeliler Her Yerde!” Yerliler ve Göçmenler, İletişim Yayınları, 2022, 127 s.

Değerlendiren: Begüm Akdeniz Adıyaman

İnsanların coğrafi şartlar, ekonomik sorunlar, siyasi istikrarsızlık gibi pek çok nedenle bireysel veya kitlesel olarak bir yerden başka bir yere geçici ya da kalıcı hareket etmesi göç olarak adlandırılmaktadır. Görülmektedir ki daha iyi bir iş ve yaşam arayışı, siyasi istikrarsızlıktan kurtulma beklentisi, güvenlik gibi gerekçelerle göç edilebilmektedir. Özellikle kitlesel göçler, ulus devlet yapısında devletin vatandaşlar üzerinde büyük bir kontrol mekanizması kurmuş olması ve ulus devlet inşa sürecinde sınırın iki tarafı arasında büyük farklılıkların yaşanması gibi sebeplerle ülkeler için kontrol edilmesi gereken önemli toplumsal hareketliliklerden biri haline gelmiştir. Göçler, bilhassa kitlesel olduğunda sadece kültürel etkileşimle sınırlı kalmamakta, demografik ve ekonomik yapılara nüfuz etmekte, kaynakların paylaşımı konusunu gündeme getirmektedir. Bu sebeple göç hareketlerini nedenleri ve sonuçları ile iyi analiz edebilmek, en önemlisi yönetebilmek önem arz etmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti tarih boyunca gerek transit ülke gerek nihai varış yeri olarak göç hareketlerinden etkilenmiştir. 2011 yılı Mart ayından itibaren ise Suriye Arap Cumhuriyeti’nde yaşanan siyasi istikrarsızlık ve iç karışıklıklar nedeniyle uluslararası koruma amacıyla son zamanlarda gündemi oldukça meşgul eden Suriye’den Türkiye’ye kitlesel göç hareketi başlamıştır. Bu süreçte Türkiye sınır komşusu olan Suriye’ye karşı açık kapı politikası izlemiştir (Geçici Korumamız Altındaki Suriyeliler, 2022).

@ Arş. Gör., İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, akdenizbegum@gmail.com

id <https://orcid.org/0000-0002-5142-2145>

© İlmi Etüdler Derneği
DOI: 10.12658/D0352
insan & toplum, 2023; 13(4): 222-226
insanvetoplum.org

Suriye iç savaşı nedeniyle yaşanan göç hareketinin küresel çapta etkileri olmuştur fakat kayıtlı yaklaşık 3.6 milyon Suriyeliye ev sahipliği yapan Türkiye, bu konuda dünyada birinci sıradadır (Türkiye'deki Mültecileri ve Sığınmacılar, t.y.). Bu nedenle 2011 yılından bu yana yaşanmakta olan göç hareketiyle Türkiye'de kültürel ve sosyal yapıda hızlı bir çeşitlenme, iktisadi yapıda arz talep dengesinin bozulması, kayıt dışı ekonominin büyümesi gibi olumsuz ve çarpıcı değişimler yaşanmıştır.

Bahsi geçen kitlesel göç hareketi ile birlikte Suriye ile olan geçmişimiz, coğrafyanın geleceği ve siyasi dinamikler sorgulanmaya başlanmıştır. Buna ek olarak zaman içerisinde konu savaştan kaçan insanları misafir etmekten uzaklaşmış, Suriyeli göçmenlerin vatandaşlık almaya başlamasıyla gitmeleri ya da kalmaları konusu hem iç hem dış politikayı şekillendiren bir gündem maddesi haline gelmiştir. Bu durum Suriyelileri siyasetin nesnesi haline getirmiştir.

"Suriyeliler Her Yerde!" Yerliler ve Göçmenler başlıklı kitapta dört araştırmacı (Bayram Koca, Duygu Altınoluk, Haydar Karaman, Tuğçe Berfim Tunç) Suriye'den Türkiye'ye yaşanan kitlesel göç hareketinin etkilerini analiz etmiş, siyasetin öznesi haline gelen Suriyeliler hakkında üretilen söylemler ve alegorilere eleştirel bir bakış açısı getirmişlerdir. 2022 yılında İletişim Yayınları'ndan çıkan kitap "Giriş: Suriyeliler Her Yerde! Demeden Önce" başlıklı önsözle başlamakta ve devamında "Onlar, Bizden Daha Çok Hakka Sahip: Kilis'de Bir Pharmakos", "Kendi Şehrimizde Yabancı Hale Geldik: Kilis'te Suriyeliler Karşısında Yerliler", "Bu Kent Kimin?": Yerli Kadınların Göç Anlatısı" ve "Peki Ya 'Ötekinin' Hikayesi: Yansıtılanlar ile Yaşanılanlar" başlıklı dört bölümden oluşmaktadır. Bölümler, ortak bir çalışmanın farklı perspektiflerini açıklamaktadır. Kitapta bölümler arası kavram ve teori bütünlüğü söz konusudur. Bu nedenle her bölüm bir diğerleriyle ilintilidir.

Kitabın en güçlü yönlerinden biri araştırmacının sınır şehri olan Kilis'te gerçekleştirilmiş olmasıdır. Kilis, kalabalık olmayan nüfusu ile yoğun bir göçe maruz kalmış, bunun sonucunda göçün etkilerini diğer şehirlere kıyasla daha fazla yaşamıştır.

Öte yandan göç hareketlerinde hem göçmenlerin hem yerlilerin deneyimleri oldukça kıymetlidir. Bu çalışmada madalyonun iki tarafına da söz hakkı tanınmış olması çalışmanın diğer güçlü yanıdır. Araştırmada Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde okuyan 13 Kilisli, 6 Suriyeli öğrenci ile ayrı ayrı odak grup görüşmeleri ve Kilis çarşısındaki 12 Suriyeli esnaf ile yapılandırılmamış derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Suriyelileri de dahil ederek onların deneyimlerinin ele alınması ve Kilislilerin Suriyelilere olan bakış açısının Suriyelilerden dinlenilmesi elde edilen bulguların sağlamasının yapılmasına da olanak tanımıştır.

“Onlar, Bizden Daha Çok Hakka Sahip’: Kilis’de Bir Pharmakos” başlıklı bölümde yazarın zengin bir literatür taraması yaptığı ve konuyu kuramsal zeminde başarılı şekilde tartıştığı görülmektedir. Yazı boyunca Suriye’den Türkiye’ye yaşanan göçün Jacques Derrida, Carl Schmitt, Henri Lefebvre, Hannah Arendt gibi isimlerden istifade edilerek felsefi, siyasi ve hukuki dinamiklerle analizi yapılmıştır. Ek olarak bu bölümde Suriyeli göçmenler üzerinden üretilen söylemler yapı sökülümüne uğratarak analiz edilmektedir fakat bölümün kuramsal çerçeve ve yapı sökülümünde kaybolarak konunun oldukça soyut bir zeminde tartışıldığı ve somut sonuçlarından yer yer koştığı görülmektedir.

“Kendi Şehrimizde Yabancı Hale Geldik’: Kilis’te Suriyeliler Karşısında Yerliler” başlıklı bölümde ise yazar Jacques Derrida’nın konuksev/er/mezlik, Carl Schmitt’in dost-düşman, Erving Goffman’ın damga teorisinden faydalanmıştır. Kitabın bu kısmında odak grup görüşmelerine değinilmiş ve anlatılar Türklük-Suriyelilik bağlamında analiz edilmiştir. Bu nedenle Benedict Anderson’un milliyetçilik teorilerinden de faydalandığı görülmektedir. Yazara göre son 10 yıldır yaşanan göç hareketi ile Türkiye’de toplumsal şok ortaya çıkmış ve bu şokla birlikte Türkiye’nin en önemli gündem maddesi göçmen sorunu olmuştur. Yine yazarın ifadesine göre bu sorun Kürt sorununu dahi geride bırakmıştır. Toplumsal şok kavramının kullanımı oldukça yerinde olmakla birlikte Türklük Suriyelilik bağlamında tartışılan bir yazıda Kürt sorununun da benzer bir perspektiften incelenerek kıyasa tabi tutulması çok yerinde bir örnek gibi görülmemektedir. Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulması ve tüm dünyada ulus devlet inşasının yükselişe geçmesiyle birlikte bugün sınırın iki tarafı arasında 100 yıldır süregelen dilsel, kültürel, pedagojik pek çok farklılık oluşmuştur. Tam da bu nedenle bugün Suriyeli nüfusu toplumsal şoka neden olurken, Türkiye’de yaşayan Kürt nüfusu için aynı etkiye neden oldukları söylenemez. İki konu nedenleri ve sonuçları itibarıyla birbirinden oldukça farklıdır. Buna ek olarak çalışmada bir önceki bölümde olduğu gibi literatüre bolca yer verilirken odak grup görüşmelerinden alıntılara daha az yer verilmiştir. Katılımcıların görüşlerine daha fazla yer verilerek okuyucuların daha aktif bir akıl yürütme sürecine dahil olarak kendi çıkarımlarını yapmalarına olanak tanınabilirdi.

“Bu Kent Kimin?: Yerli Kadınların Göç Anlatısı” başlıklı bölümde de benzer bir durum söz konusudur. Oldukça zengin tutulan kavramsal çerçevenin sınırlı bulgu ile desteklendiğini görmekteyiz. Bununla birlikte konu literatürdeki pek çok çalışmaya kıyasla oldukça orijinaldir. Bu bakımdan literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Kitabın bu bölümünde sosyo-tarihsel süreçte Kilis kent merkezinin Kilisli kadınlar tarafından ne şekilde ve ne sıklıkta kullanıldığı toplumsal cinsiyet bağlamında irdelenmiş, ardından Suriyeli bir kadının kullanım şekli ve sıklığı ile kıyaslanmıştır.

Bölüm yazarları Henri Lefebvre'nin kent hakkı kavramı üzerinden Suriyeli kadınların hem göçmen hem kadın kimlikleri nedeniyle kamusal alanda görünürlüklerinin azlığını tartışmakta ve bunu kadınlar hiyerarşisi kavramsallaştırmasıyla başarılı şekilde ele almaktadır.

Kentler toplumsal olarak inşa edilmektedir ve inşa süreci kadın-erkek tarafından farklı şekilde deneyimlenmektedir. Kamusal alanlar toplumsal cinsiyet ilişkileri tarafından şekillendirildiği gibi, bu ilişkileri de etkilemektedir. Bununla birlikte Kilisli katılımcıların bahsettiği sorunların çok derine inilmeden analiz edildiğini görmekteyiz. "Suriyeliler ile ilgili söylemleri besleyen ana akım medyada üretilen düşünce kalıpları mı? Bunlar gerçeklikle ne kadar ilişkili?" gibi sorular yanıtız kalmıştır. Elbette bu çok daha derinlikli incelenecek başka bir araştırmanın konusu olabilir. Bu sebeple araştırmanın eksik yanı olarak değil çalışmanın yeni araştırma konuları hakkında ilham verdiği şeklinde yorumlamak daha doğru olacaktır.

Araştırma bulgularından biri Kilisli kadınların göç sonrası kent kullanımının tehlikeli olduğuna dair söylemleri üzerinedir. Yazarlara göre aslında göç öncesi de kentin eril yapılandırılması nedeniyle Kilisli kadınların rahatlıkla kullanabilecekleri bir mekan bulunmamaktaydı. Yazarların bulgusunda esasen iki farklı problem söz konusudur. Kentin eril yapılandırılması nedeniyle kadınların kamusal alandaki görünürlüklerinin azlığı bir sorun, güvenlik nedeniyle kamusal alanı kullanamıyor ya da kullanmamayı tercih ediyor olmaları başka bir soruna işaret etmektedir.

Sayısal veriler sayesinde Suriye'den Türkiye'ye yapılan göç hareketinin dramatikliği daha net anlaşılrsa da konu söylem üretimi, insanların bir diğerine bakışı açısı, karşılıklı ilişkiler olduğunda derinlemesine görüşme yöntemi daha detaylı analiz imkanı sunmaktadır. Bu bağlamda odak grup çalışması ve yapılandırılmamış derinlemesine mülakatlar konunun daha derinlikli analiz edilmesine olanak tanımıştır. Yöntem seçimi oldukça isabetli olsa da genel itibarıyla kitapta görüşmecilere yöneltilen sorular, görüşmelerin gidişatı ile ilgili detaylar ve katılımcıların söylemlerine daha fazla yer verilebilirdi. Bu sayede gerek yerli halkın gerek Suriyelilerin deneyimleri okuyucunun zihninde daha kolay canlanabilirdi. Bu sayede çalışma metodolojik açıdan daha kuvvetli hale gelebilirdi.

Sonuç olarak yazı boyunca farklı çalışmalardan bahsedilmesi literatür açısından kompakt bilgi sunmaktadır. Her iki tarafın deneyimlerine de başarılı şekilde eşit yaklaşıldığı görülmektedir. Çalışma, Suriye göçünün sınıfsal boyutunu, toplumsal cinsiyet perspektifini, Halep ile Kilisin komşu iki şehirken bugün halklar arası yaşanan sorunları başarılı şekilde ele almıştır. Bunlara ek olarak belirtmek gerekir ki kitlesel göçlerin pek çok sebebi olduğu gibi pek çok sonucu da olmaktadır. Kitap boyunca konu,

bu göçün insani boyutları ve Suriyeliler hakkında üretilen söylemler ağırlık verilerek incelenmiştir. Konuyu sadece insani bir sorun olarak görmek ortaya çıkacak güvenlik problemini arka plana atarken; konuyu sadece güvenlik problemi olarak görmek de halklar arası çatışma ortamı yaratabilir. Bugün Türkiye'nin sahip olduğu topraklar tarihin hiçbir döneminde halklar açısından homojen bir yapıya sahip olmamıştır. Halklar yıllarca barış içinde yaşadığı gibi etnik ve mezhepsel pek çok çatışmaya da şahitlik etmiştir. Bu nedenle 2011 yılında başlayan bu göç hareketine cumhuriyet tecrübesine de dayanarak dikkatli yaklaşmakta, konuya tek taraflı bakmamakta fayda var. Kısacası kitapta ele alınan konular ve seçilen yöntem oldukça başarılı iken; bulguların analizi hususu eserin geliştirilebilir tarafı olarak görülmektedir. Bu anlamda kitap sunduğu bakış açısı ile konuyla ilgilenenlerin artıları ve eksileri ile okuyup istifade edeceği bir kaynak olarak literatürdeki yerini almıştır.

Kaynakça | References

Geçici Korumamız Altındaki Suriyeliler (2022). <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler> adresinden 10.08.2023 tarihinde alınmıştır.

Türkiye'deki Mültecileri ve Sığınmacılar (t.y.). <https://www.unhcr.org/tr/turkiyedeki-multeciler-ve-siginmacilar> adresinden 10.08.2023 tarihinde alınmıştır.